

Гулсара Ибодулла

Эпиб бормас
номалар

Гулсара ИБОДУЛЛА

ЕТИБ БОРМАС

НОМАЛАР

(Фарзанд доғида куйганлар ўқимасин)

Тошкент
«Истиқлол нури»
2013

УЎК: 821.512.133-3

84(5Ў)7

И13

Ибодулла, Гулсара

Етиб бормас номалар (Фарзанд доғида куйганлар ўқимасин) / Г. Ибодулла. – Тошкент: «Истиклол нури», 2013. – 256 б.

КБК 84(5Ў)7

Гулсара Ибодулла асарлари ўзининг ҳаётийлиги, самимийлиги билан қадрли. Ёзувчи безаниш, бежаб-бўяшларга интилмаслиги билан мухлислари қалбига чуқур кириб бора олади. Ҳаққоний, ўзига заррача ёлгонни юкламаган мазкур таҳлил-тасвирлар сизга руҳан таъсир қилса керак, деб ўйлаймиз.

Тақризчи:

Раъно Раҳмонберди

Ўзбекистон Ёзувчилар союзининг аъзоси

ISBN 978-9943-4180-4-2

© Г. Ибодулла.
© «Истиклол нури»,
2013

Сўзбоши

Ҳақиқат парчаси

Сув юзида бир-бирига гоҳо яқин келиб, гоҳо узоклашиб, олдинга қараб сузгувчи муз парчалари шафқатсиз кишнинг санъатини кўз-кўз қилиб, тўхтовсиз ҳаракат қилади. Тўсиқлардан ғолиб келиб, олдинга, фақат олдинга интилади. Бу манзарани ҳаётда кўп кузатганман.

Гулсара Исмоилованинг “Ўғилданми, қизданми...”, “Овсин пахта отади” китобларини ўқиғач, негадир кўз олдимга тўлқинлар бағрида сузиб бораётган тиниқ муз парчалари келди. Ва улар: – Биз шафқатсиз ҳаётнинг совуқ, аламли ҳақиқатларимиз, – деяётгандай туюлди менга.

Гулсарани ферузшунос сифатида камчилик билади. Ёзувчи, публицист сифатида ҳам. Нега? Чунки бутун ҳаёти давомида уммон ичида ёлғиз олдинга интилган муз парчасининг қисматиға монанд бир умрни кечирди у.

Умр Аллоҳники. Уни қандай кечириш эса инсоннинг ихтиёрида. Адибанинг ҳаёти бу фикрда жон борлигини исботлайди. Қизиғи, аёлларнинг кўпчилигини кураш завқидан айириб, таслимият кўшиғини куйлашга мажбур этган қисмат кийноқлари уни, халқ тили билан айтганда, йиқилган жойидан бир сиқим тупроқ олиб, кўзлаган мақсади томон гоҳ кўзларида мунгли табасум, гоҳо кўз ёши билан олдинга қадам ташлашга ундаган. Ҳатто энгилган лаҳзаларининг хатолари ҳам ғолиб кунларининг зафарлари билан қоришиб кетган. Унинг ҳаётини кузатаркансиз, қувонч қайси, қайғу қайси ажратолмай қоласиз. Балки ана шундай яшашнинг ўзи унга хокисорликни инъом этгандир. У ёш томган кўзга бепарво қараб кетолмайди. Эгилган қоматларга мададкор бўлади. Содда қилиб айтганда, йиғлаганга қўшилиб йиғлайди, кулганга кулади.

Одатда, кўпчилик ҳаётидаги қора кунларни ёмонлайди. Фақат ёруғлик ичидагина қолгиси келади. Бирок, ана шу кунлар тегирмони остида у нималарни

йўқотиб, нималарни топгани ҳақида бош қотирмайди. Табиийки, инсон ҳаётининг бошидан охиригача бахтиёр бўлолмайди. Бувиларимдан бири ҳар доим: – Ҳеч қачон қийналмаганман. Бир умр бахтли яшадим, – дерди. Саксонига яқинлашганида ўғлидан жудо бўлди. Мотам маросимида кўз ёшлари юзини ювган момонинг юзига қарай олмадим. Хаёлимга тўқсонларига яқинлашиб оламдан ўтган онамнинг онасининг сўзлари келди: – Аллоҳим, аввалимнимас, охиримни бер.

А.Навоий инсон умрини тўрт даврга бўлган экан, ана шу даврларнинг бирида қувонч, бирида қайғу, бирида топиш, яна бирида йўқотиш бўлиши мумкин. Шу тарзда кўнгилда икки хил туйғу яшайди. Қувончу қайғу таъмини тотиб кўрганлар ўзгалар бахти ҳамда бахтсизлигига шерик бўлади. Ичдан ўтгувчи барча ҳистуйғуларни ўзимники, дея қабул қилади. Қарияларнинг айтишича, ҳаёт даврининг тўрт буржидан тўрт хил суяқлик кўринмасдан оқиб турармиш. Бу асал, захар, йиринг ҳамда қон эмиш.

Кўнгили кўзининг ёпиқлиги ҳайвонга, очиклиги инсонга хос. Қизиғи, тўрт унсурдан яралган банда ана шу суяқликлар билан сийланиб, синалади. Диний билимга эга бўлган аёллар “деворга тегиб кўзнинг очилиши” иборасида чуқур маъно борлигини айтишди. Китоблардаги фикрга кўра, бу девор қабр девори экан. Шу маънода Гулсаранинг боши деворга кўп бора урилди. У бир мартамас, неча бор ўлиб-тирилди. Ҳар сафар унинг олдини тўсиб кўйган пардалар бир-бир олина бошлаган. Ҳеч нарса ўз-ўзидан содир бўлмайди. Ҳар нарсанинг юзага қалқиб чиқиш вақти етиб келади.

Гулсара болаликданок таъсирчан қалб билан яшаган. Бироқ, кўнгили кечинмаларининг қай манзил томон интилаётганини аниқ тасаввур қилолмаган ҳаётида яхлитлик бўлмаган. Муз парчалари мисол ҳар тарафга сочилиб яшаган. Яшашнинг бошқача йўлини кўролмаган. Енгил йўллардан юролмаган. Азоб, азоб деган чақирув уни ўзи томон тортиб турган. Бу табиий ҳол. Кўзлар шу тарзда ҳаёт деворларига қайта-қайта урилиб, очилиш саодатига эришган. Аслида шафқатсиз ҳаёт денгизи-

да ёлғиз қолиб, бўронлар билан олишолмаган, ўз ҳаёт тажрибасига эга бўлмаган одамни на илм ва на ижод остонасига қадам босишга ҳаққи йўқ. Тўғри, азалдан бу табаррук олам келиб кетгувчи ҳавасмандлардан кутулолмаган. Бироқ, содиқ қалбларгина адабиёт учун буюк муҳаббат билан туғилишади. Денгиз тўлқинлари шамолу довул исканжасида қирғоқ томон чопгани ҳолда яна ўз оқимига чекинади. Негаки, у бошқача бўлолмайди. Ўзгарувчи фасллар юзадаги тўлқинларга ўз кучини ўтказишади. Бироқ денгиз денгизлигича қолади. Тўлқинлар қирғоққа бош уриб, яна уммони-га қайтади. Бир қарашда бу фидойи истеъдод ҳаётига ўхшайди. У қайтар тўлқинлар мисол ўзининг ижод масканига қайтади. Адабиёт бошқа...

Адабиёт бошқа фанлардан фарқли ўлароқ, кўнгил кечинмаларига суянади, уларнинг рангин қирраларини очиб беради. Бадиий асарни ғунчага қиёслаш мумкин бўлса, унинг ичига яширинган ҳақиқатда ўқувчи ўз ҳақиқатини ахтаради. Тилига чиқара олмаган “Икромнома” сини ўқигиси келади. Асар фарзандга ўхшатилса, тасвирдаги гулдан тортиб, тошгача барча-барчасида ижодкор нигоҳи бўлади. У ўзгаларнинг ички кечинмаларини ҳам худди ўзиникидай ичдан кечиради. Агар ёзувчига хос мана шундай хусусият бўлмаганида эди, китобхон Гулсара Ибодулла қаламга олган воқелик иштирокчисига айланмаган бўларди. Кўнглида оқаётган ҳақиқатнинг муз парчасини кўрмасди.

“Бир томчи ёш” ҳикояси ўта ҳалол, хокисор мураббийнинг чуқур мазмунга эга бўлган умрининг қисқа ифодасидир. Шу ихчам ҳикоянинг ўзиёқ адибанинг қўлига қалам олишга ҳақли эканини исботлайди.

– “Яна озгина энг, – илтижодан кейин иложсиз оғзини очади. Пиёла тагидаги суюққина қаймоқни хўплаб ололмайди, оғзининг икки чеккасидан оппоқ томчилар оқиб тушади. Қулоғи тагидан сизиб келаётган томчилар уни безовта қилади, беморнинг эти жимирлайди, қўлидаги докани оғзининг атрофига олиб бориб, артмоқчи бўлади, бироқ удалай олмайди. Жонсиз қўллар “шилқ” этиб тушади. Унинг ҳаракатини тушун-

ган хотини кўлидан рўмолини олиб, ўзи артиб кўяди...”

Мана, шаҳардан ўн километр йўл босиб, қишлоқда ўттиз йил дарс берган муаллимнинг аянчли қисмати. Ўлим нафаси одамни шу аҳволга солиши мумкин. Ўлимнинг темир панжасидан ҳеч ким қутулиб қололмайди. Сўнги куннинг қандай кечиши бандага ноаён. Ўзига ҳамда Яратувчисига содиқ бир юрак билан яшаган муаллимни бошига нега қора кун тушди? Савол йўқ. Жавоб ҳам. Фақат руҳий ҳолат бор. Унинг нақадар ҳаққонийлигини ифодалаган самимий сўз бор, шунча йиллик умиднинг парчаланган илтижоси бор: “–Оладиган бўлсанг, олақол жонимни.” Бу ожизликмас. Бу ўзини ҳам, атрофдагиларни ҳам жон қийноғидан халос этиш истаги. Ўзининг борлигини кўрсатмай, димо қора меҳнат қилган ювош, олижаноб, А.Орипов таърифи билан айтганда, “номаълум одам”нинг кескин қароридир. У сўнган умид орқасидаги ёниб турган нурни кўрмайди. Шу боис, аламли ҳақиқатни тан олади. Ибодулла ака азалдан қаноат тимсоли сифатида ўзбекона сабрнинг энг юқори поғоналарига кўтарилиб яшаш, худди шундай бардошнинг юксак чўққисида жон бериш учун яратилган. У одамлар учун тинимсиз тер тўқади, нолимайди. Нурли кунни жафокаш хотин нолаларига парво қилмай кутади. Ўзини ҳалол йўлидан чалғимай, ҳақлигига ишониб кутади. Ҳаммаси чилпарчин бўлди. Ҳаммаси ичига чўкди. Унинг ҳақлик манзили тўшакка миҳланиб қолишдан нарига ўтолмади. Муаллим ҳаммасини англаб етди. Бироқ, кўлидан ҳеч нарса келмайди. Ўз ҳаётини бошқалар учун қурбон қилган муаллимнинг “...мадорсиз кўзлари шифтга қадалган. Неча ойдан бери чакка томавериб, майдамайда ёриқчалар ҳосил қилган тахтачаларининг ҳар бир қизигини санаб чиқади. Санайверади, санайверади”. Бу – илинж нуқтаси. Ҳикояда ҳалолликнинг ночор ҳаёт тарзи ҳақида бошқа сўз йўқ. Чакка, ёриқча – шу икки сўзнинг ўзи ёрқин манзарани аниқ суратлантириб турибди. Ҳаётдан узилиб қолган муаллим шифтга тикилиб, нималарни ўйладийкин? Буниси қоронғу. Балки, бу ҳолат унинг яқинларига танишдир. Эгаларига топши-

рилмаган қизларию боши икки қилинмаган ўғлининг қайғуси унинг хотиржам кўз юмишига изн бермаётгандир. Бу ҳолат рассом бўёқлари бағрида яширинган сўзсиз ҳақиқатлар мисол тилга киради. Фақат унга яқин ҳамда узоқ масофадан туриб, фикр кўзи билан қараш керак.

“Беморни кимдир секин туртди. У сесканиб кўзини очди. Хотини ёнидагиларни кўрсатиб, бир нима деди. Беморнинг кўз олди бир фурсат қоронғулашиб турдида, тепасида турган уч-тўртта одамни элас-элас илғади. У ёнбошида чўккалаб ўтирган, кўлини қўллари орасига олиб сийпалаётган одамнинг соқолига оқиб тушган бир томчи ёшни аниқ кўрди... Гапирмоқчи эди, гапиролмади, сўзга чоғланган лаблари қийшайиб кетди, кўзидан оққан ёш оғзига тушди. Шўр таъмдан кўнгли орзиқди, томчини туширмоқчи бўлиб, бошини секин кимиради. Томчи тушиб кетмади...”

Ўлим бир елкангдан иккинчисига қайрилиб қараш пайтида содир бўлади, яъни бир киприк қоққунича. Ҳатто юз ёшга кирган чоллар: – “Менга берилган умр ёз эшигидан қириб, қиш эшигидан чиққунча бўлмади” – дейишган экан.

Бувим: – “Иссиқ жойларга кетгайман”, – деган сўзни кўп такрорлаган экан. Айтадигани – қабри экан. Бундай одамлар ўзларини яратувчисига топшириб, ўлишдан қўрқиб қўрмайди. Муаллиф Аллоҳ ҳузурига ёруғ юз билан бориш учун умрлари давомида шайтоний нафс кўчаларига қадам босмаган кишилардан бирининг охири кунларини қаламга олган. Бу ҳаётининг ҳикоя ўқувчининг бугуни ҳамда эртаси ҳақида ўйлашга мажбур этади. Бир куни кетасан. Қай аҳволда кетасан? Омонатингни ўз ихтиёринг билан Яратувчингга топширасанми? Ёки гуноҳларинг учун совуқ ҳолда зимистон қабринг азобларидан қўрқа-қўрқа ихтиёрсиз равишда жон берасанми? Туғилиш бор жойда ўлим ҳам бор. Сени ўз ҳаётинг ҳамда ажалинг олдида юзинг ёруғми ёки қора? Ҳикоя орқали айтилмоқчи бўлган фикр шундан иборат.

“Келин” қотиб қолган тушунчаларга қарши отилган

қаттиқ тош. Ҳикоя келинчақларни “келин” кўзгусида кузатувдан ўтишга чақиради.

“Орадан ўтган шунча йил давомида на кўча кўйда, кейинчалик маориф соҳасида ишласам ҳам, на бирон мактабда уни учратмадим, ҳатто у ҳақда ҳеч нарса эшитмадим ҳам. Ҳакимов гўё ерга киргану сингиб кетгандек”. “Кўрқоқлигим ва чақимчилигим туфайли синфдошларимни қатағон давридан омон-эсон, ўлим-етимсиз чиқиб олишига имкон яратганимдан хурсанд бўлдим.” Бу “Лаҳм гўшт” ҳикоясига қўйилган сўнги сўз нуктасидир. Мурғак болалик хотираларида унутилмай қолган воқеаларни ўқиётиб, Ибодулла ака кўз олдинда гавдаланади. Икки муаллим икки хил характер эгаси. Ёзувчи бир-бирига зид инсон қиёфасини безакларсиз очиб ташлаган. Шу боис, ўқувчи хотирасида ўз болалиги уйғонади. У кечаги кунлар бағрига шўнғийди. Синфдошлари ҳамда ўқитувчилари ҳақида ўйлай бошлайди. Бир лаҳм гўшт орқали муаллимнинг қай даражада тубанлашганини кўриб, ачинасан. Бу ҳолат ортиқча сўзларсиз аниқ ифодаланган. “...қўлимга сумка тутқазган устоз қизариб деди: – Буни қўшнинг Роҳиланинг уйига олиб борасан. Агар уйда эри бўлса, онангиз бериб юборди дейсан, бўлмаса менинг берганимни айтасан”.

Шу қисқа парчада муаллимнинг ички ҳамда ташқи ҳаёти кўрсатилган. Ҳикоя кўз олдинда худди кинодаги тасвирлар мисол қолади. “Садақа”, “Тилла соат”, “Раққоснинг онаси”, “Ипподром зираги”, “Ҳимоясиз гул” даги ибратли воқеалар ҳам ўта ҳаётийлиги билан ўзинг ҳамда атрофиндагилар ҳақида ўйлаб кўришинг учун имкон яратади. Зеро, воқелик асар ичига ўтганида ундан ўқувчи нимадир топиши керак. “Воқеий ҳикоялар” ўзига хос топилмалари билан ўқувчини хайрон қолдиради.

“Йиғи овози қаёқдан келяпти, нариги палатаданми? – дермиш жасад кўзларини очаётиб. Тирилган мурда шундан сўнг икки ярим йил яшаган. Илгари камданкам, фақат хайит кунларидагина борадиган отасининг мозорига тез-тез қатнайдиған, нураб ётган қабрнинг у

ёқ-бу ёғини тузатадиган бўлибди.”

Клиник ўлимга ишонмаслик мумкинмас. Ҳикоя кўпчиликни кизиқтиргувчи ана шундай воқеликка асосланган. Китобнинг бошқа бир жойида ҳам ичкилик туфайли у дунё билан боғланиб, ўзгарган образ мавжуд. У дунё биз учун сир. Сирдан воқиф бўлган ҳар икки одам ҳам кўрганлари ҳақида оғиз очишмайди. Энг муҳими, улар бошқа одамга айланиб қолишади. Бу асарлар одамга айланиши учун мурда ҳаётини кечириши шартмас, ўлим ҳақ. Шундай экан, ўзингни ўнглаб ол. Бугун бўлмаса, эртага сени яратган қудратли куч олдида бўйин эгасан. Инсон умри икки дунё ичида кечади. Ўлим йўқлик эмас, борликдир. Қабр деворига урилган бошнинг уйқудан уйғонишидир. Воқелик замирида бекордан-бекорга огоҳлик садолари яширинмаган. Гулсара Ибодулла ўқувчисининг икки олам олдида ҳисоб бериб яшашини истамаганида бу мавзуга қўл уриб, ғаройиб воқеалар кўмагида ғаройиб қонуниятларни очишга ҳаракат қилмасди.

Муҳаббат мавзусига қизиқмаган одамнинг ўзи бўлмаса керак. Қўлига қалам ушлаган ижодкорлар дастлаб ана шу туйғуни тасвирлайди. Гулсара кутилмаганда унга бошқа томондан ёндашиб, юракни ларзага солади.

“Энди ҳеч қачон уни она демайман, қайтиб келса уйга киритмайман”... “Онажон, ўлиб қоламан, онажон”. Бир-бирига зид икки ҳайқириқ. Бу ҳеч қандай қараш билан чегараланмайдиган ички исён. Ички алам овозидир. Онанинг кўнгил кувончи учун ўн уч ёшида умри олов ичида қовжираган норасиданинг ғоятда аянчли қисмати акс эттирилган “Дийдор қиёматга қолди” ҳикояси бор-ўғи икки бетга яқин жойни эгаллаган. Бироқ, у қисса ёки роман учун туртки бериш даражасида ўзида ноёб сирни сақлаб турибди. Бундай воқеаларни эшитганлар қисқа сатрларни давом эттиришади. Табиий равишда уларнинг кўз олдига жаҳон адабиётининг дурдонаси “Анна Каренина” келади.

Л.Толстой она ичида кечгувчи туйғуларни пайғамбарона нигоҳи билан очиб ташлаганди. Саводсизлик, фикрий қашшоқлик аёл зотини ичидаги шайтони ихтиё-

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/oz/asar/1378> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/1378> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно
найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/1378>